

Худудларда КСЗларини ривожлантириш орқали камбағалликни қисқартиришнинг хорижий мамлакатлар тажрибаси

Шукуржон Шокирович Мирзагалиев
Фарғона давлат универститети

Аннотация: Ушбу тезисда хорижий мамлакатларда ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, аҳолини иш билан таъминлаш, ишлаб чиқаришни илғор технология ва инновациялар асосида ривожлантириш ва илмсиғимли, рақобатбардош маҳсулотларни ишлаб чиқаришни йўлга қўйишда индустриал зона, парк, саноат зоналарининг аҳамияти, шунингдек, қашшоқлик даражасини давлат томонидан тартибга солиш тажрибаси келтирилган. Инсонларнинг фикрича, турмуш даражасини яхшилаш, айрим мамлакатларда қашшоқлик кўлами ва чуқурлигини пасайтириш бўйича хорижий тажриба Россияда қашшоқликни камайтириш бўйича миллий асосий стратегияни ишлаб чиқишга имкон беради.

Калит сўзлар: саноат зоналари, қўллаб қувватлаш, имтиёз, индустриал зона, уй хўжаликларининг даромадлари, қашшоқлик, қашшоқликни камайтириш стратегияси, иқтисодий глобаллашув, ижтимоий сиёсат ва ижтимоий ҳимоя бизнеснинг ижтимоий масъулияти.

Experience of foreign countries in poverty reduction through the development of CSR in the regions

Shukurjon Shokirovich Mirzagaliev
Fergana State University

Abstract: The role of industrial zones, parks, industrial zones in increasing the efficiency of production in foreign countries, employment, development of production on the basis of advanced technologies and innovations and the production of knowledgeable, competitive products, as well as state regulation of poverty experience is given. People believe that foreign experience in improving living standards, reducing the scale and depth of poverty in some countries will allow Russia to develop a basic national strategy to reduce poverty.

Keywords: industrial zones, support, privilege, industrial zone, household income, poverty, poverty reduction strategy, economic globalization, social policy and social protection business social responsibility.

Инсоният ўз тараққиётида улкан муваффақиятларга эришди, лекин азалий муаммони - қашшоқлик муаммосини, жамиятнинг бой ва камбағалларга табақаланишини енгиб чиқа олмади. ХХІ асрда замонавий сивилизациянинг улкан ютуқлари фонида бу муаммо ўзининг кескинлигини йўқотгани йўқ, қолаверса, глобал жараён сифатида янги хусусият ва кўринишларга эга бўлди. Дунёда, мўл-кўлликка қарамай, чуқур қашшоқлик мавжуд: дунё аҳолисининг тахминан чорак қисми Жаҳон банки томонидан белгиланган расмий қашшоқлик чегарасидан (кунига 2 доллар) пастда яшайди ва 1,2 миллиард киши (аҳолининг бешдан бири) камроқ пул билан яшайди. кунига 1 АҚШ долларидан кўпроқ, уларнинг аксарияти Жанубий Осиё ва Африкада яшайди .

Бунга мисол қилиб кўп меҳнат талаб қиладиган маҳсулотлар бўйича жаҳон бозорларига муваффақиятли кириб келган Ветнамни келтириш мумкин, бандликнинг ўсиши аҳолининг камбағал қатламлари даромадларининг ошишига ва қашшоқлик чегарасидан пастда яшаётганлар сонининг 75 фоиздан камайишига олиб келди. 1988 йилда 2003 йилда 28,9 фоизни ташкил етди. Натижада, инсон тараққиёти ўртача даражасига эга бўлган мамлакатлар орасида Ветнам камбағаллик индексининг энг паст даражасига эга - 15,7% . Аммо шуни таъкидлашни истардимки, глобал ютуқлар жуда нотекис тақсимланган. Энг бой 20 та давлатнинг ўртача даромади энг камбағал 20 та давлатникидан 37 баравар кўп, сўнгги 40 йил ичида бу тафовут икки баравар ошди. Турли мамлакатларда қашшоқликка қарши кураш давлат ижтимоий сиёсатининг барча жабҳаларини қамраб олади ва ижтимоий ҳимоя, ижтимоий таъминот ва ижтимоий суғурта тизимларини ўз ичига олади. Миллий ижтимоий ҳимоя тизимлари хилма-хил бўлиб, бир қарашда ўхшашликларни фарқлаш қийин.

Сўнгги йиллардаги глобаллашув ҳаёт даражасини ошириш воситаси бўлди ва баъзи камбағал мамлакатларга фарқни ёпишга ёрдам берди. Турмуш даражаси нафақат даромадлар бўйича кўтарилди: ўртача умр кўриш ҳам, мактабда ўқиш муддати ҳам эришилган даражага кўтарилди. Континентал (бисмарк) модели (Германия, Нидерландия, Австралия, Швейцария, Франция) ижтимоий ҳимоя даражаси ва меҳнат давомийлиги ўртасидаги ўзаро боғлиқликни таъминлайди. У энг кучли мажбурий ижтимоий суғурта, суғуртанинг турли шаклларига йўналтирилган хизматларга асосланган: тиббий, пенсия ва ишсизлик суғуртаси.

Давлат ижтимоий суғурта органларининг молиявий қийинчиликлари юзага келган тақдирда, улар томонидан мажбуриятларнинг бажарилишининг кафолати бўлиб чиқади. Бундан ташқари, давлат меҳнат бозорида арзон ишчи кучининг ҳукмронлигига қарши чоралар кўрмоқда. Нидерландия, Дания, Германия ва Белгияда.

Европа Иттифоқи мамлакатлари орасида аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлаш Белгияда энг яхши ташкил этилган. Ишчиларнинг ўртача иш ҳақидаги оилавий нафақаларнинг нисбий улуши бўйича ҳам биринчи ўринда туради. Европа Иттифоқининг "янги" давлатлари орасида Чехия қашшоқлик чегарасидан пастда яшайдиган одамларнинг энг паст фоизига эга ва бой ва камбағал ўртасидаги даромад фарқи Европадаги энг паст кўрсаткичлардан биридир.

Посоциалистик мамлакатларда ижтимоий ҳимоя тизимини таҳлил қилиш шуни кўрсатдики, ёрдам кўрсатиш мезони ё яшаш минимумини (Чехия, Словакия, Россия) ёки энг кам пенсия миқдорини (Венгрия, Полша) ҳисоблашга асосланади минимал асосий даромад (Болгария).

Камбағалликка қарши курашиш ва ижтимоий ҳимоя тизимларининг хорижий стратегияларини таҳлил қилиш асосида камбағалликни бошқаришнинг оддий ягона режаси мавжуд эмас деган хулосага келиш мумкин. Бироқ, баъзи мамлакатлар қашшоқликнинг кўп қирраларини камайтиришда сезиларли ютуқларга эриша олса, бошқа мамлакатлар ҳам шундай. Аммо шуни тушуниш керакки, ҳар бир давлатнинг ўзига хос хусусиятлари бор ва ривожланган давлатларнинг ижтимоий ҳимоя тажрибасидан кўр-кўрона нусха кўчиришга йўл қўйиб бўлмайди. Бу хориж давлатларининг ижтимоий ҳимояси ва ўтиш даври моделларини таҳлил қилишни долзарблаштиради ва зарурат туғдиради.

Хулоса қилиб шуни таъкидлаймизки, посоциалистик ва ривожланаётган мамлакатларда қашшоқликни қисқартириш сиёсати қашшоқлик чегарасидан анча паст бўлганларга ёрдам беришга қаратилган (мақсадли ижтимоий ёрдам). Шу билан бирга ривожланган мамлакатларда қашшоқликка қарши кураш дастурлари ишсизлар учун мўлжалланган бўлиб, аҳолининг кам таъминланган қатламлари даромадларини маълум даражага кўтаришга қаратилган.

Ҳозирги кунда саноат ишлаб чиқариши самарадорлигини ошириш, ишлаб чиқаришни илғор технология ва инновациялар асосида ривожлантириш ва илмсиғимли, рақобатбардош маҳсулотларни ишлаб чиқаришни йўлга қўйишда индустриал зона, парк, саноат зоналарининг аҳамияти, илғор хорижий 28 давлатлар тажрибасига кўра, йилдан-йилга ортиб бормоқда. Бундай саноат ишлаб чиқариш тузилмалари АҚШда ва Европа Иттифоқи давлатларида индустриал парк, Россия Федерациясида индустриал парклар, зоналар ва саноат зоналари, Италияда саноат округлари, кластерлар, Хитой Халқ Республикасида саноат районлари ва зоналари сифатида кенг тарқалган.

Сотиш бозорларини эгаллашдаги рақобатнинг ортиб бориши шароитида рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришни таъминлашнинг асосий йўли индустриал парк, зона ва саноат зоналари бўлиб қолмоқда. Буларнинг умумий

томонларидан бири, хорижий тажрибадан маълумки, уларда ишлаб чиқариш, илмий тадқиқот муассасаси, тажрибали конструктив ишланмалар билан боғлиқ ҳолда амалга оширилмоқда. Малакали кадрлар билан таъминлаш масаласи ҳам кадрлар тайёрлаш агентликлари ва олий ўқув юртлари билан қатъий алоқаларнинг ўрнатилиши орқали тўғри йўлга қўйилган. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни самарали ривожлантиришда инновацион бизнес, яъни технопарк ва бизнес инкубаторларга ҳам катта эътибор берилмоқда.

Россия Федерациясида ўтказилган тадқиқотларга кўра, парк инфратузилма билан таъминланган бўлса, корхоналар 20 фоизгача 11 Чувардинский И.В. Формирование промышленных парков. www.keyportner.ru 31 инфратузилма объектларига сарфланувчи харажатларни тежайди. Инвесторлар кўп ҳолларда зона инфратузилма билан таъминланган бўлмаса, бошқа инфратузилма объектлари қурилган минтақага кетиши мумкин. Бундай ҳолат минтақа ҳокимият органларини зона ҳудудини керакли қурилмалар билан таъминлашда фаол ҳаракат қилишга ундайди. Индустриал зоналарни барпо этишнинг самарали усулларида бири - давлат-хусусий сектор шерикчилиги. Давлат-хусусий сектор шерикчилиги (ДХСШ, инглиз тилида: PPP - Public Private Partnership) бу давлат билан хусусий сектор ўртасида ҳамкорлик қилиш шакли бўлиб, у муҳим ижтимоий-иқтисодий масалаларни ҳал этишга қаратилган.

Туркияда саноат зоналари - ташкил этилган саноат зоналари деб юритилади. Кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш мақсадида юзлаб кичик бизнес субъектлари ягона саноат зонасига бирлаштирилади, лекин уларнинг юридик ва иқтисодий мустақиллиги сақланиб қолинади. Ташкил этилган саноат зоналарини барпо этиш бўйича қарорни давлат органлари тармоқ уюшмалари ва маҳаллий тадбиркор уюшмаси билан биргаликда қабул қилади. Лойиҳалар давлат томонидан моддий қўллаб-қувватланади, молиявий таъминоти давлат маблағи ёки хусусий маблағ ҳисобидан амалга оширилади. Бўлажак бино, иншоотлар ва цех хоналарини қуриш махсус фирмалар томонидан амалга оширилади, қурилиб битган бино ва хоналар кичик корхоналарга сотилади.

Вьетнамда индустриал парк резидентларига кўрсатилувчи хизматлар турига қуйидагиларни киритиш мумкин: сифатли инфратузилма хизмати; логистика хизмати; тайёр саноат бинолари; зона ҳудудларида божхона пости. Булардан ташқари, зона аниқ устувор йўналишларга эга ва ихтисослашган.

Словениядаги "Chemgo" индустриал парк ўз резидентларига бир қатор хизматлар кўрсатади, жумладан: саноат оқава сувларини тозалаш; техник хизмат кўрсатиш; саноат чиқиндиларини утилизация қилиш; химия лаборатория хизмати; телекоммуникация ва почта хизмати; саноат объектларини лойиҳалаштириш; қурилиш ишлари хизмати; компьютер хизмати; ошхона ва буфетлар.

Японияда эса Mutsu-Ogawara Industrial Park (префектуре Аомори), 1 га. ернинг сотиб олиш нархи 18 млн.рубль ёки 1 кв.м. 5000 иен. Саноат ер участкаларининг ижара нархини қарасак, Токио минтақасида 1 гектар ернинг ижара нархи - 10000 доллар, Осака шаҳри атрофида 1 гектар - 9000 доллар, Наросда - 5500 АҚШ долларини ташкил этади.

Россия Федерациясида гринфилд паркида 1 кв.м. ер майдони нархи 35 доллардан 60 долларгача баҳоланди. Муҳандислик коммуникацияси бўлган паркда 1 кв.м., резидентлар учун тахминан 230 долларга тушади. Татаристоннинг Елибуга районида жойлашган, саноат қурилиши учун мўлжалланган ер майдонининг ўртача нархи 320 руб/кв.м. Алабуга индустриал паркидан, парк резедентлари 1 кв.м. ерни 10 руб.га сотиб олиши мумкин.

АҚШнинг Mid America Industrial Park одатдаги солиқ имтиёзларидан, фойда солиғи ставкасини пасайтириш, тезлаштирилган амортизация, мақсадли солиқ имтиёзи (ўзига хос муҳим ишлаб чиқариш, аҳолини иш билан таъминлаш), резидентлар парк ҳудудида сотиладиган тушумдан олинadиган солиқдан озод этилади, коммунал хизматлар тарифи ҳам пасайтирилади.

Фойдаланган адабиётлар

1. Воронкова О.В. Россия ва бошқа мамлакатларда аҳолининг қашшоқлик даражасини тартибга солиш бўйича давлат сиёсати // ТЕРРА ЕСОНОМИСУС (Ростов давлат университетининг иқтисодий ахборотномаси). - 2009. - 7-жилд. - 2-сон.
2. Воронкова О.В. Камбағаллик даражасини давлат томонидан тартибга солиш назарияси ва амалиёти // Иқтисодиёт фанлари. - 2008. - Но 8 (45).
3. Глобаллашув, ўсиш ва қашшоқлик. Глобал жаҳон иқтисодиётини қуриш / Инглиз тилидан таржимаси. -М.: Бутун дунё, 2004 йил.
4. Голубенко И.В. Қашшоқликни енгиш: хорижий тажриба ва рус амалиёти: муаллиф. дис. самимий. иқтисодиёт Фанлар. - М., 2007 йил.
5. Инсон тараққиёти ҳисоботи 2006. Сув танқислиги ортида: куч, қашшоқлик ва глобал сув инқирози / Пер. инглиз тилидан. - М.: Вес Мир, 2006 йил.
6. Россия ва дунё мамлакатлари. 2010. Стат. / Росстат. -М., 2010 йил.
7. Акаев. А.О. Стратегии интегрированной модернизации экономики России до 2025 года, [http:// www.Km.ru/referats/](http://www.Km.ru/referats/); С.Ю.Глазьев. Мировой экономический кризис укладов // Вопросы экономики, 2009.№ 3
8. Беленов О.Н., Смольянинова Т.Ю., Шурчкова Ю.В. Индустриальные парки: сущность и основные характеристики // Региональная экономика и управление. Электронный научный журнал. 2013. № 1 (33). С. 66-76

9. Беркович М.И., Антипина Н.И. Особенности и классификация индустриальных парков: региональный аспект // Вестник Костромского государственного технологического университета. Серия “Экономические науки”, 2013.- № 1(3). – С. 25-28

10. Власкин Г.А. Ленчук Е.Б. Промышленная политика в условиях перехода к инновационной экономике: опыт стран Центральной и Восточной Европы и СНГ – М.:Наука 2006. – 246 с